

## **Rosanna Mestre i Pèrez.**

Departament de Teoria dels Llenguatges  
Universitat de València

### **L'ús del cinema en l'ensenyament a estrangers.**

L'objectiu d'aquesta comunicació és tractar alguns aspectes rellevants d'una experiència docent destinada a estrangers i on faig servir el cinema com l'objecte de coneixement. El mòdul s'anomena "Història del cinema espanyol", és de 4 crèdits i la llengua vehicular és el castellà.

Els matriculats en aquest curs són estudiants universitaris no graduats procedents dels EUA que assisteixen a cursos de llengua i cultura hispana impartits fora del seu país (a València), però inserits dins de programes avalats pel sistema curricular universitari dels EUA. Cal assenyalar que algunes universitats nord-americanes exigeixen com a requisit imprescindible l'assistència a aquesta mena de cursos en l'estranger, almenys durant un quadrimestre, per als estudiants que s'especialitzen en llengües. Moltes universitats recomanen, així mateix, aquests estudis als futurs titulats en carreres en què la llengua segona pot ser-hi una eina útil (professionals vinculats a relacions internacionals de tot tipus, amb emigrants dins del país, etc.).

Són estudiants que tenen entre divuit i vint-i-dos o vint-i-tres anys i que arriben a València<sup>1</sup> amb un cert grau de coneixement del castellà (el mòdul és de nivell 400, és a dir que quasi tots han cursat uns dos o tres anys de llengua en la universitat). En la pràctica, això suposa que uns pocs apenes són capaços de parlar o d'escriure amb certa coherència i correcció, altres tenen un nivell bastant alt perquè han estudiat més de tres anys i la majoria es troba en un nivell intermig. Són estudiants que poden tenir el castellà com a especialització principal (*major*) però, més freqüentment, hi és la secundària (*minor*), ja que la major part vol llicenciar-se en ciències polítiques, ciències internacionals, ciències econòmiques, filologia anglesa, francesa, etc. i el castellà té per a ells un interès més o menys marginal, segons cada cas.

Sintetitzant, podem dir que es tracta d'estudiants universitaris no graduats, joves, amb interès vocacional i orientació professional bastant diversa i que compten amb un grau mínim, però variable, de competència comunicativa en castellà.

Per cursar "Història del cinema espanyol" no és requisit imprescindible haver superat cap mòdul previ de cinema per la qual cosa el curs té un caràcter bàsicament introductori. L'objectiu general és, per això, iniciar o augmentar el coneixement del discurs cinematogràfic produït dins de l'Estat espanyol al llarg de la seua història. A grans trets, els objectius específics són:

1. Conèixer conceptes cinematogràfics bàsics tals com la noció de pla (i tipus), de *raccord* (i tipus), de muntatge, de profunditat de camp, etc.

---

<sup>1</sup> Segons conveni entre la Universitat de València i la Universitat de Virgínia, VA.

2. Conèixer aspectes bàsics de la història d'Espanya durant el segle XX que han influït de manera en el cinema espanyol, especialment en determinats períodes (tipus de govern, tendències socials dominants, etc.).
3. Conèixer les relacions entre determinades pel·lícules o estils cinematogràfics espanyols i altres manifestacions artístiques (com la literatura, la pintura...), per una part, i determinats corrents cinematogràfics (surrealisme, neorealisme...), per una altra.
4. Analitzar i comentar determinats aspectes discursius de texts fílmics concrets, com ara l'estructura narrativa, la configuració dels personatges, la posada en escena, etc.
5. Alentar actituds obertes davant de les formes "diferents" de fer cinema, ja siguin aquelles de nacionalitat espanyola o de qualsevol altra.
6. Estimular actituds crítiques de percepció davant de qualsevol text fílmic.

Per aconseguir aquests objectius, el temari recull quatre epígrafs<sup>2</sup> molt generals organitzats d'acord amb una combinació de criteris (discursius, cronològics i de condicions administratives, principalment):

- primeres manifestacions cinematografiques fins el cinema sonor,
- cinema sonor abans dels anys quaranta,
- cinema durant els anys quaranta, cinquanta i seixanta,
- cinema des dels anys setanta fins l'actualitat.

Cada epígraf es treballa amb una o dues pel·lícules representatives de cada període<sup>3</sup> com a element bàsic. L'exploració de cada pel·lícula s'organitza al voltant de tres etapes o moments: introducció, visionat<sup>4</sup> i anàlisi.

Atés que els destinataris del curs tenen pocs o nuls coneixements de la història d'Espanya per contextualitzar la realitat intra i extradiscursiva, i atés que la seua capacitat de comprensió auditiva és limitada, la preparació de l'etapa introductòria prèvia al visionat de la pel·lícula és tan important com profitosa. Les dades que s'hi subministren poden ser beneficioses a l'hora de suplir, per exemple, deficiències en la comprensió dels diàlegs o fer rellevants als ulls dels estudiants certs passatges que altrament no ho serien. Es tracta, per tant, d'aportar als estudiants informació bàsica i pertinent sobre el context històric del període, el tema o els temes principals de la pel·lícula, algun aspecte significatiu de les condicions de producció fílmica, etc.

Però no tota la introducció ha de consistir en l'enumeració de dades i característiques d'una època o del text fílmic. Com en la didàctica de la literatura, és igualment productiu estimular la capacitat predictiva de l'estudiant fent-lo reflexionar sobre determinades qüestions, per exemple, amb preguntes dirigides a fer-lo pensar quina seria la seua reacció personal davant determinada situació, què opina sobre cert tema,

---

<sup>2</sup> Abans de desenvolupar el primer epígraf en classe, fem una introducció on exposem breument la descripció (acompanyada d'exemples audiovisuals) de les nocions i els termes cinematogràfics bàsics que treballarem al llarg del curs. Els estudiants disposen d'aquest material per escrit des del primer dia.

<sup>3</sup> Ocasionalment, també es compta amb el suport d'algun text documental d'origen televisiu.

<sup>4</sup> Visionat en suport magnètic que, si bé presenta el desavantatge del tamany de la pantalla (habitualment la d'un monitor de televisió convencional), té l'important avantatge que permet manipular les condicions de recepció segons interessos pedagògics (pausa, avanç ràpid, visió sense so, etc.).

quins punts de vista creu que hi entren en conflicte, quina informació prèvia en té, etc<sup>5</sup>. La participació activa dels estudiants en aquesta fase no sols és recomanable, sinó imprescindible.

Seguidament passem al visionat de la pel·lícula. Convé que no siga un visionat ininterromput que coincidisca amb la duració estàndard del film. La satisfacció de l'experiència estètica és un objectiu important del visionat de la pel·lícula, però també ho és la intenció pedagògica. Per tant, assumim (i hem de fer entendre els estudiants) que en més d'una ocasió resulta convenient aturar el film per repetir o explicar algun fragment de diàleg que previsiblement presente dificultats de comprensió, per assegurar-nos que s'entén el desenvolupament narratiu. Si cal, interroguem els estudiants sobre l'efectivitat del procés de comprensió i responem qualsevol pregunta formulada en aquest sentit. Evitem, això sí, l'anàlisi o el comentari de fragments o idees globals perquè en aquest moment actuaria com a un distractor. Igualment, desestimem l'avanç de situacions o accions, per tal com frustraria l'horitzó d'expectatives generat pel discurs fílmic i n'allargaria innecessàriament el visionat. En acabar aquest, ens assegurem que no han quedat llacunes importants en la comprensió del film. Cal tenir en compte que, per tractar-se d'espectadors per als quals el castellà no és la llengua nàtiva, la comprensió total dels diàlegs és un objectiu inasolible i, fins i tot innecessari, si les idees principals hi són prou clares<sup>6</sup>.

Finalment, la fase d'anàlisi exigeix la intervenció participativa dels estudiants que s'ha d'afavorir tant com siga possible (fent pluja d'idees, preguntes guiades, etc). És el moment de relacionar les idees de la introducció amb els aspectes discursius del film. Depenent de les característiques intrínseques de cada pel·lícula, és pertinent subratllar més uns aspectes i deixar de banda uns altres. Per remarcar els punts que eventualment ens interessin, reprenem les seqüències, escenes o plans que els il·lustren per recolzar-nos en la complexitat audiovisual del discurs cinematogràfic sempre que calga. Això és especialment adient quan es tracta de qüestions de posada en escena, muntatge, punt de vista discursiu, ocularització, etc. És l'ocasió idònia per consolidar amb exemples audiovisuals concrets les nocions que al començament del curs hem introduït de manera més o menys breu.

Després de tot aquest treball d'anàlisi fílmica en grup, es distribueix els estudiants unes guies didàctiques creades amb preguntes específiques per a cada pel·lícula i que els estudiants han de contestar de manera individual fora de l'aula. L'objectiu de la guia didàctica és, per una part, aconseguir que l'estudiant formule per escrit i amb les seues paraules, algunes de les idees més importants tractades oralment en classe en respondre a les preguntes adients. I, per altra part, n'és un altre objectiu fomentar la capacitat d'anàlisi individual de cada estudiant a través d'algunes preguntes sobre qüestions que no s'han tractat directament en classe, o que s'han tractat sols parcialment, o que s'han suggerit però no s'hi ha aprofundit. Hem de tenir present en tot moment que els estudiants s'han d'expressar en la llengua que estan aprenent i que, sense dubte, això limita la seua capacitat comunicativa: fins i tot les preguntes més simples i òbvies comporten per a ells cert grau de dificultat ja que les respostes han de ser vehiculades en una llengua segona en què són només relativament fluids.

---

<sup>5</sup> Renunciem, per tant, al fet que els estudiants accedisquen al visionat en situació de mínima predisposició i assumim la responsabilitat d'intervenir sobre el seu horitzó d'expectatives per tal de facilitar-los el procés d'inserció en la nova experiència estètica i cultural.

<sup>6</sup> De manera semblant al que s'esdevé amb la didàctica de la literatura en llengua estrangera, en què és impossible la comprensió de tots i cadascun dels mots i és del tot contraproduent la busca en el diccionari de tots els mots desconeguts pel lector/a.

L'extensió de les guies és de dues pàgines en què s'inclouen les ratlles previstes per a les respostes a les, aproximadament, quinze o vint preguntes. L'estructura més comuna de les guies és la següent:

- Un primer apartat d'identificació de la pel·lícula (n'han d'indicar el títol, director, any).
- Un segon apartat per respondre-hi abans de veure la pel·lícula (predicció). Recull algunes de les preguntes (dos o tres) formulades en la fase d'introducció al visionat del film amb què busquem, sobretot, una certa predisposició mental que pugui ajudar l'estudiant a comprendre millor el que veurà (preveient vocabulari específic, situacions, personatges, etc).
- Un tercer apartat per respondre-hi després de veure la pel·lícula (comentari), que és el de major extensió. Comencem per les preguntes més simples i procurem augmentar-ne progressivament el grau de dificultat, incloent-hi algunes qüestions per a les quals no s'ha donat resposta durant la fase de comentari oral.
- Un quart apartat evaluatiu en què interroguem l'estudiant sobre la seua opinió personal del film (si li ha agradat, i per què o per què no; o si creu que hi ha après alguna cosa i quina). Si preveiem un possible canvi d'opinió entre la reacció primera després del visionat i la reacció posterior després del treball de comentari en classe, incloem un parell de preguntes avinents. En total, entre una i tres preguntes.
- Ocasionalment, s'hi pot afegir un cinqué apartat on incloure una o dues preguntes sobre un article relacionat amb la pel·lícula i que els estudiants han de llegir.

Com acabem d'indicar, els estudiants disposen d'un article, seleccionat i facilitat per la professora, de crítica textual cinematogràfica sobre el film treballat en classe. És de lectura obligatòria i molt recomanable, en la mesura que aporta altres punts de vista sobre el film i n'enriqueix les interpretacions. Representa, així mateix, una font d'informació i inspiració per a la següent activitat que cal realitzar.

El treball fora de l'aula es prolonga amb l'escriptura, per part dels estudiants, d'un assaig breu<sup>7</sup> (de dues pàgines) en què, de manera individual, cadascú desenvolupa una o dues qüestions del film que li resulten rellevants. L'objectiu és que s'hi construeixi un text de tipus analític, que l'estudiant s'hi llance a proposar i argumentar alguna hipòtesi no plantejada en classe, que relacione la pel·lícula i el que s'ha comentat en classe amb el seu propi bagatge cultural, que aprofundisca en el film des de qualsevol punt de vista. Es tracta, en definitiva, que l'estudiant done la seua pròpia versió sobre el que li ha suggerit la pel·lícula.

Per això, a més de l'extensió, hi ha un altre requisit: l'assaig no pot consistir a referir l'argument de la pel·lícula, a *contar-la* per escrit. Això ja ho hem fet tots plegats a classe. És convenient fer-hi, així mateix, un parell més de recomanacions: l'assaig no ha de desenvolupar més d'un o dos punts perquè, atesa la brevetat del text, abastar-ne més significaria tractar-los amb excessiva superficialitat.

En contrast amb el caràcter marcadament dirigista de la guia didàctica, en la redacció els estudiants disposen de total llibertat per enfocar-la, fet que sol causar-los

---

<sup>7</sup> Aquest assaig breu, habitualment denominat pels estudiants composició, respon a un tipus d'activitat a què ells estan habituats en el procés d'aprenentatge de les llengües del seu país (les *compositions*) i, a priori, s'hi senten bastant segurs.

certa sensació de confusió i inseguretat. Però, com es desprén de tot el procés d'ensenyament-aprenentatge que fins ací hem exposat, l'estudiant s'enfronta a aquesta dificultat en unes condicions molt favorables, per tal com pot fer servir tots els recursos (continguts i procediments) que li han subministrat les anteriors fases del treball en classe.

Una altra activitat que els estudiants han de realitzar de cara a la superació del curs, és un treball final en grups de tres o quatre persones sobre una pel·lícula espanyola recent (dels últims deu anys), acordada amb la professora. Amb aquest treball es pretén fomentar la iniciativa dels estudiants, que facen una petita tasca de recerca d'informació i una aplicació global dels coneixements conceptuals i procedimentals, així com els valors que han après al llarg del curs. El treball ha de contenir:

- el tema i l'argument de la pel·lícula<sup>8</sup>,
- una breu referència als aspectes professionals més significatius de l'equip humà que hi ha participat (director, guionista i actors, bàsicament),
- el comentari crític d'un o dos aspectes del film (seguint la metodologia practicada amb els assajos),
- comentari tècnic d'una seqüència rellevant des del punt de vista de la posada en escena o el muntatge (entre 15 i 30 plans, seguint la metodologia practicada en classe),
- i, finalment, una exposició comentada en classe.

L'última activitat que els estudiants han de portar a terme és de caràcter individual i s'ha de realitzar cap a les acavalles del curs: consisteix a assistir a l'exhibició d'una pel·lícula espanyola en les sales cinematogràfiques comercials i fer-ne un altre assaig breu de dues pàgines. L'objectiu principal és aconseguir que l'estudiant assistisca, almenys una vegada durant el quadrimestre, a la recepció d'una pel·lícula en les condicions espectatorials ideals. La impossibilitat de tornar a veure les pel·lícula diverses vegades és un obstacle que es pretén compensar amb la major experiència que l'estudiant té en la recepció crítica de films i en el major grau de competència comunicativa de què disposa cap al final del curs.

Resultat de tot aquest treball individual i grupal, la qualificació final que els estudiants obtenen en aquest mòdul s'obté d'acord amb els següents percentatges i activitats:

- Respostes a les guies didàctiques, 15%.
- Assajos individuals sobre les pel·lícules vistes en classe, 35%.
- Treball final en grup, 30%.
- Assaig individual sobre una pel·lícula vista en les sales comercials, 10%.
- Participació en classe, 10%.

---

<sup>8</sup> Cal dir que els sol portar un temps distingir entre l'un i l'altre.